

ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ ВИШНЕВСЬКИЙ
(26.05.1938 – 06.08.2017)



Колектив Інституту ядерних досліджень НАН України глибоко сумує з приводу втрати видатного українського вченого, визнаного фахівця в галузі ядерної фізики та атомної енергетики, академіка НАН України, професора, доктора фізико-математичних наук, заслуженого діяча науки Української РСР, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, премії НАН України ім. К. Д. Синельникова, кавалера ордена «За заслуги» III ступеня, директора ІЯД НАН України з 1984 по 2015 р. Івана Миколайовича Вишневецького.

Народився Іван Миколайович 26 травня 1938 р. в с. Табори Баранівського району Житомирської області. Після закінчення середньої школи в 1955 р. поступив на фізико-математичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, який закінчив із відзнакою в 1960 р. У 1960 - 1962 рр. працював учителем фізики в Хмельницькому, а з серпня по грудень 1962 р. був асистентом кафедри фізики Кам'янець-Подільського педін-

ституту. Після служби в армії (1962 - 1964 рр.) працював учителем фізики в школах Хмельницького, старшим викладачем Хмельницького філіалу Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова. У 1966 р. вступає до аспірантури Інституту фізики (ІФ) Академії наук УРСР (Київ). Для подальшого проходження аспірантури в березні 1967 р. був відряджений у передовий ядерний центр СРСР – Інститут теоретичної і експериментальної фізики (Москва). Після закінчення аспірантури в 1969 р. був направлений на роботу в ІФ АН УРСР, де працював на посадах інженера, молодшого наукового співробітника. У 1970 р. перейшов на роботу у новостворений Інститут ядерних досліджень (ІЯД) АН УРСР (Київ). Працював на посадах старшого наукового співробітника, завідуючого лабораторією, завідуючого відділом, а в 1978 - 1980 рр. – за запрошенням в одному із провідних Європейських фізичних центрів – Інституті ядерної фізики ім. М. Планка (Гейдельберг, ФРН). З липня 1983 р. І. М. Вишневецький – виконуючий обов'язки директора, а з березня 1984 р. по жовтень 2015 р. – директор ІЯД НАН України.

І. М. Вишневецький у 1970 р. захистив кандидатську, а у 1983 р. – докторську дисертації; з 1977 р. – старший науковий співробітник за спеціальністю «фізика атомного ядра і елементарних частинок»; з 1989 р. – професор за спеціальністю «фізика атомного ядра і елементарних частинок»; з 1990 р. – член-кореспондент АН УРСР за спеціальністю «експериментальна ядерна фізика»; з 1995 р. – академік НАН України за спеціальністю «атомна енергетика».

Іван Миколайович очолив новий перспективний напрямок досліджень – гамма-спектроскопію на пучках заряджених частинок. Під його керівництвом було розроблено сучасні експериментальні методи та методики, створено багатопараметричні спектрометри гамма-променів та електронів, програмне забезпечення для реєстрації, накопичення й обробки експериментальної інформації. Було започатковано комплексні дослідження структури та властивостей збуджених станів атомних ядер на пучках заряджених частинок ядерно-фізичних установок ІЯД НАН України.

Розвиток експериментальних методів ядерної спектроскопії на базі сучасних напівпровідникових детекторів і широке використання обчислювальної техніки дали змогу отримати важливу інформацію про енергії, спіни, парності ядерних рівнів і способи їхнього розпаду. Це, у свою чергу, обумовлювало подальший розвиток ядерних моделей, які б могли в рамках єдиного підходу адекватно описати збудження різних типів у широкому діапазоні масових чисел.

За ініціативою Івана Миколайовича в ІЯД було створено відділ структури ядра, в якому успішно проводились дослідження збуджених станів атомних ядер у радіоактивному розпаді й на пучках заряджених частинок, атомно-ядерних процесів, ізомерних відношень тощо. Одержані результати дали змогу суттєво поглибити знання про структуру та властивості дискретних станів білямагічних ядер, що було важливо для розвитку більш досконалих мікроскопічних моделей атомних ядер.

І. М. Вишневецький особисто і очолюваний ним інститут відіграли визначну роль у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Виконано повномасштабні тривимірні розрахунки нейтронних та енергетичних полів у зруйнованому реакторі, проведено дослідження ядерної безпеки об'єкта «Укриття», визначення рівнів радіоактивного забруднення, здійснено фізико-технічний контроль стану зруйнованого блока, досліджено міграцію радіонуклідів у навколишньому природному середовищі та їхні переходи в біологічні об'єкти, розроблено нові детектори, прилади та системи для вимірювання радіоактивності тощо. За

активну участь у роботах по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС рішенням Урядової комісії Івану Миколайовичу була оголошена Подяка, він був нагороджений Президією НАН України та Центральним комітетом профспілки працівників НАН України Почесною грамотою за особистий вклад та безпосередню участь у подоланні тяжких наслідків Чорнобильської катастрофи.

Значну увагу І. М. Вишневський приділяв вирішенню проблем ядерної енергетики, зокрема подовженню ресурсу корпусів енергетичних ядерних реакторів, дослідженню впливу нейтронного опромінення на конструкційні матеріали, підвищенню ядерної безпеки реакторів АЕС. Він є одним з авторів «Стратегії розвитку атомної енергетики України до 2030 р.». За його участі та під його керівництвом в ІЯД здійснювався значний обсяг робіт із радіоекології та радіобіології, розвитку радіаційних технологій. Він стимулював заснування в ІЯД центрів радіаційної ядерної енергетики та матеріалознавства; екологічних проблем атомної енергетики НАН України; навчального центру з фізичного захисту, контролю та обліку ядерних матеріалів.

Наукові інтереси І. М. Вишневського охоплювали широке коло фундаментальних та прикладних проблем ядерної фізики і атомної енергетики, атомно-ядерних процесів і радіоекології та багато інших. За роки наукової діяльності ним опубліковано більше 500 наукових праць.

Науково-організаційну роботу Іван Миколайович плідно поєднував із педагогічною діяльністю та підготовкою наукових кадрів. Він був одним із засновників широко відомої школи з ядерної спектроскопії. Серед його учнів 5 докторів і 24 кандидати наук, які гідно продовжують справу свого вчителя в Україні та за її межами.

Іван Миколайович завжди уважно ставився до молодих учених ІЯД. Ним було засновано низку іменних стипендій визначних учених інституту: М. В. Пасічника, О. Ф. Німця, В. М. Струтинського, Ю. Г. Здеценка та Г. Д. Латишева.

Завдяки високому науковому авторитету протягом багатьох років І. М. Вишневський входив до складу вченої ради Об'єднаного інституту ядерних досліджень (Дубна, РФ); був членом Комітету з питань ядерної політики та екологічної безпеки при Президентіві України; головою Комітету комплексного аналізу безпеки ядерних і радіаційних технологій, що впроваджуються, проектується та транспортується на територію України, Національної комісії з радіаційного захисту населення України при Верховній Раді України; головою Наукової ради з проблеми «Ядерна фізика та атомна енергетика» Відділення ядерної фізики та енергетики Президії НАН України; головою науково-технічної ради та членом колегії Держатомрегулювання України; членом науково-технічної ради Мінпаливенерго України; Українського ядерного товариства; Українського фізичного товариства. З 1984 по 1992 р. очолював Міжвідомчу раду України зі зв'язків із МАГАТЕ, був офіційним й уповноваженим представником України на Генконференціях МАГАТЕ, входив до ради керуючих МАГАТЕ (1990 - 1992 рр.).

Значну увагу Іван Миколайович приділяв розширенню інформації про ІЯД та наукові роботи, які здійснюються в установі. Так, під його керівництвом інститут успішно провів чотири міжнародні конференції «Актуальні проблеми ядерної фізики та атомної енергетики», регулярно проводились Українська конференція з фізики плазми та керованого термоядерного синтезу, щорічна наукова конференція ІЯД та інші наукові заходи. Іван Миколайович, глибоко розуміючи актуальність та серйозність проблем моніторингу забрудненої після трагічної катастрофи на Чорнобильській АЕС території та перетворення її в екологічно безпечну, був організатором декількох конференцій, присвячених цим питанням.

За ініціативи І. М. Вишневського започатковано видання наукового журналу «Ядерна фізика та енергетика» (протягом 1999 - 2017 рр. він був його головним редактором), який визнано міжнародною науковою спільнотою та включено до міжнародних наукометричних баз даних, а також видання Щорічника ІЯД.

Наукові дослідження та науково-організаційна робота І. М. Вишневського заслужено оцінено на державному рівні. Йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки Української РСР» (1986 р.); він був лауреатом премії НАН України ім. К. Д. Синельникова (1990 р.) та Державної премії України в галузі науки і техніки (1999 р.); був відзначений Державною нагородою України орденом «За заслуги» III ступеня (2006 р.).

За високі наукові досягнення та за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки та енергетики І. М. Вишневський мав також низку нагород, відзнак, подяк та почесних грамот від Верховної Ради України, Міністерства палива та енергетики України, Президії Національної академії наук України, Центрального комітету профспілки працівників НАН України.

Вишневський Іван Миколайович був не тільки висококваліфікованим ученим, а й доброю, чуйною людиною, хорошим сім'янином – чоловіком, батьком, дідусем. Разом із дружиною Надією Григорівною він пройшов увесь свій складний і тернистий життєвий шлях, починаючи зі студентських років і до дня смерті. Продовжувачами його добрих справ є дві доньки та дві онуки.

Висловлюючи співчуття близьким та рідним І. М. Вишневського, співробітники ІЯД НАН України продовжують наукові дослідження, започатковані та розвинуті Іваном Миколайовичем, зберігаючи у своїх серцях світлу пам'ять про талановитого вченого та мудрого керівника.

*Колектив ІЯД НАН України
Редколегія журналу «Ядерна фізика та енергетика»*